

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

PUDUNGWANA 2010

MATSHWAO: 80

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 21.

DITAELO HO MOHLAHLUWA

1. Bala dintlha tse hlahellang leqepheng lena ka tlhoko PELE o qala ho araba dipotso.
2. Se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ka mora hoba o etse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Nobele	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Badisisa ditaelo TSOHLE tse hlahiswang qalong ya karolo e nngwe le e nngwe ka tlhoko.
5. O lokela ho araba dipotso tse HLANO kaofela:
 - Tse THARO (3) KAROLONG YA A
 - E le NNGWE (1) KAROLONG YA B
 - E le NNGWE (1) KAROLONG YA C
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
7. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
8. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - Metsotso e 40 KAROLONG YA A
 - Metsotso e 55 KAROLONG YA B
 - Metsotso e 55 KAROLONG YA C

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla thusa mohlalobuwa ho kgetha dipotso tseo a ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore a bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO		
<i>Dithothokiso tseo mohlalobuwa a ithutileng tsona: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.</i>		
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO
1. Kodiamalla	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10
KAPA		
2. Hodima lebitla	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
KAPA		
3. Raleqheka	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
KAPA		
4. Radishweshwe	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
MMOHO LE		
<i>Thothokiso eo mohlalobuwa a sa ithutang yona: Araba potso e le NNGWE ho tse pedi tsena.</i>		
5. Kgaeyane	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10
KAPA		
6. Ke lla le wena	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10
KAROLO YA B: PADI/NOBELE		
<i>Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.</i>		
7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
8. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAPA		
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
10. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAPA		
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
12. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA		
<i>Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.</i>		
13. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
14. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25
KAPA		
15. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25
KAPA		
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25

LENANENETEFATSO

Sebedisa lenanenetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane (<i>tseo o ithutileng tsona</i>))	1 – 4	2	
A: DITHOTHOKISO (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane (<i>tseo a sa ithutang tsona</i>))	5 – 6	1	
B: PADI/NOBELE (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	7 – 12	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	13 – 16	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA TLHOKO: O tshwanetse hore o be o arabile potso e le NNGWE KAROLONG YA B le potso e le NNGWE KAROLONG YA C tseo e leng mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) le mofuta wa dipotso tse kgutshwane dikarolong tse.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso tse TSHELETSENG (POTSO YA 1 – 6). Araba dipotso tse THARO feela karolong ena.

ELA TLHOKO:

Kgetha mme o arabe dipotso tse PEDI feela dithothokisong tseo o ithutileng tsona selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4); e be o tswela pele ho kgetha le ho araba potso e le NNGWE feela dithothokisong tseo o sa ithutang tsona (POTSO YA 5 le POTSO YA 6).

POTSO YA 1

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Kodiamalla – T Leballo

- 1 Boko sa phohomela sa hlaba hodimo,
- 2 Boko sa lopalla sa kena ha Modimo,
- 3 Meokgo ya keketla fahlehong tsa batho,
- 4 Keledi tsa rotha marameng a bana ba batho,
- 5 Masodi a maswabi a iphetola melatswana,
- 6 Kgapa tsa tsharelo tsa iphetola diphororo.

- 7 Motseng ke lehlahlana la motimahlaha,
- 8 Motseng ke lepatlapatla ho mathwa patlaka,
- 9 Hodimo sebakeng ke lepiipi pehi e hlahile kae?
- 10 Lapeng ho wele poho ya dipoho,
- 11 Ho wele tshiya ho wele pilara.

- 12 Pelo di hlenhlane di ntsho,
- 13 Pelo di masoba di apere botsho,
- 14 Pelo di hlabilwe ke rumo le bohloko,
- 15 Di hlenhlantswe ke lefu tsenene e mahloko,
- 16 Di hlenhlantswe ke lefu hadima la lehodimo,
- 17 Di hlenhlantswe ke lefu tladi ya mahodimo.

Hlalosa makgabane/bonono/dihlomo/dibetsa/bokgabo ba bothothokisi boo sethothokisi se bo sebedisitseng thothokisong ena mme o be o totobatse bohlokwa ba makgabane ao. Karabo ya hao e be mantswe a 250 – 300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 2

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Hodima lebitla – KE Ntsane

1	Hodima lebitla puo ha e yo,
2	Le bua le mang eo a robetse?
3	Le bua le yena e se se wa kwano,
4	O faletse, fatsheng lena a ke ke a kgutlela;
5	Meutlwa lona e saletse lona ba setseng,
6	Yena o e phemile ho fedile.
7	Tebong ba lebitla mobung o batang,
8	Ya neng a phela o kgalehile lefu boroko.
9	Tlosang lesira le bone ho kgutsa,
10	Le bone thako tsa moya nameng dinameng,
11	Nama tsa morwabadi e se le lesupi.
12	Mmele o setse moya o faletse!

2.1	Thothokiso ee ke ya mofuta ofe?	(2)
2.2	Temanathothokisong ya pele ho na le molathothokiso o nang le lebotsi. Qoholla molathothokiso oo.	(1)
2.3	Bohlokwa ba lebotsi le molathothokisong oo o o boletseng karabong ya hao ya 2.2 ke bofe?	(2)
2.4	Ka mantswe a hao, bolela se hlalosewang ke molathothokiso wa 8.	(2)
2.5	Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se hlahiswang ke modumo wa 'ng' se sebedisitsweng molathothokisong wa 7?	(1)
2.6	Mantswe a qalang molathothokiso wa 2 le wa 3 'Le bua le' a re bopela sebetsa sefe sa bothothokisi?	(2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 3

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Raleqheka – KE Ntsane

- 1 "Nkadime le tuku, mosadi,
2 Seshope o tla mpheta a sa tsebe,
3 A habanya hoba ke Mmannyeo hantle,
4 BoMmannyeo rumo le ya ba nena."

5 Raleqheka ho mpa ho hana lebitso,
6 Ebe jwale o bitswa Mmaleqheka ho qeta.
7 Hoba jwale ke mosadi, ke kgomohadi,
8 Ho so hana lebitso ho hana ditedu.

9 Sa bobedi hlopha sa ka sa qhuqhisa,
10 Sa lekisa eka se tla botsa dipotso,
11 Athe se mpa se boha dinatshana,
12 Se tsota thope tsa Jonathane, mahlanya.

- 3.1 3.1.1 Temanathothokisong ya pele, ke molathothokisong ofe moo re fumanang tlohelō? (1)
- 3.1.2 Qoholla lentswe le re hlahisetsang tlohelō eo. (1)
- 3.2 3.2.1 Molathothokisong wa 7 ho na le letshwao la puo le sebedisitsweng hara mola. Thothokisong sebetsa sena sa bothothokisi se bitswa eng? (1)
- 3.2.2 Bohlokwa ba sebetsa sa bothothokisi seo o se boletseng potsong ya 3.2.1 ke bofe? (2)
- 3.3 Bolela hore mookotaba wa thothokiso ee ke ofe. (2)
- 3.4 Bolela ntho e le NNGWE e talolang Raleqheka hore ha se mosadi. (1)
- 3.5 Sethothokisi se bua ka 'dinatshana' molathothokisong wa 11. Bolela hore dinatshana ke eng ho ya ka moelelo wa thothokiso. (2)
- [10]**

KAPA

POTSO YA 4

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Radishweshwe – PM Ramathe

1	Ka sekaja ke eo a tloha,
2	Tsela e lebisa kae thaka mphato?
3	Tsela e lebisa rapeng sa dishweshwe dikgabisanaha.
4	Shweshwe tsa ho hapa mahlo ke tseo.
5	Mmoneng ke eo a e kotola le yona,
6	Ebe ke e jwang shweshwe?
7	Aha, ke yona ya maoba le maobeng,
8	Yona ya ho hlola dinotshi ka lero.
9	E se neng mokgwa wa qaleha,
10	Shweshwe ya pona ya ponela ruri,
11	A rwala matsoho hloohong ngwana monna,
12	Pelo ya dumaduma shweshwe pabala.

- 4.1 Ka mantse a hao bolela se hlalosewang ke molathothokiso wa 3. (2)
- 4.2 Molathothokisong wa 2 le wa 6 re fumana lebotsi. Ebe bohlokwa ba lebotsi ke bofe melathothokisong ee? (2)
- 4.3 Dishweshwe tseo ho buuwang ka tsona molathothokisong wa 4 ke eng? (2)
- 4.4 Qoholla molathothokiso o nang le moelelo o le mong le mantse ana, 'A kena tsietsing ngwana batho'. (1)
- 4.5 Qoholla lentse le le leng le re hlahisetsang tlohelo temanathothokisong ya pele. (1)
- 4.6 Molathothokisong wa 2 le wa 3 ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng? (2)

[10]**KAPA**

ELA TLHOKO:

Kgetha mme o arabe FEELA POTSO ya 5 kapa ya 6. O se arabe dipotso tsena ka bobedi.

POTSO YA 5

Bala qotso ena ka tlhoko, e be o araba potso e latelang.

Kgaeyane – RN Phume

- 1 Mmoneng ke eo moeka
- 2 Ke mmoneng o bonwa ke bohle,
- 3 Tlhong o na di amohuwe kgale;
- 4 A di amohwa kgale ke kolobe.

- 5 O na qale eka o a swaswa,
- 6 Athe hloko bo ntse bo mo nanyetsa;
- 7 Bo mo nanyetsa a sa lemohe,
- 8 Hloko bo hlotse, bo padile.

- 9 Bohloko ha Kgaeyane,
- 10 Ha Kgaeyane ho jewa mamina;
- 11 Ho jewa mamina, Kgaeyane o kae?
- 12 O ha mme tshela-le-tlale.

- 13 Ka hanong ho tswang?
- 14 Ho tswa tlhakantsutsu, mofutswela;
- 15 O bina pina e hloka noto,
- 16 A ke ke a ba a e pheta.

Hlalosa makgabane/bonono/dihlomo/dibetsa/bokgabo ba bothothokisi boo sethothokisi se bo sebedisitseng thothokisong ena mme o be o totobatse bohlokwa ba makgabane ao. Karabo ya hao e be mantswe a 250 – 300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 6

Araba POTSO YA 6 haeba o sa ka wa araba POTSO YA 5 e ka hodimo.

Bala thothokiso ena ka tlhoko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Ke Ila le wena – MT Lekitlane

1	Boseyeng o nkentse mpowane, thatohatsi;
2	Bongwaneng ka ba naletsana e pela kgwedi,
3	Yare ke tla ke Ila sa mmokotsane, phohomela;
4	Thaka tsa ka di ntetekile re ipapalla,
5	Wa kgweletsa dithebetha wa itokisetsa ntwana,
6	Tlong wa tswa o bipetsane, o hemesela;
7	Malapeng a bahlokofatsi wa kena o fufuletswe,
8	Wa tsholela batho maqa ba sa o lebella,
9	Bitsong la ka wa qabana le batho, la fapana;
10	Manyaleng ao ke a entseng wa nkemela,
11	Thupa ka se e latswe, ka se e tsebe;
12	Kajeno ke Ila le wena morati wa me,
13	Hara banna ke ya marapo a bonolonolo,
14	Ke tsietswa le ke maimanyana a sa reng letho.

6.1	Thothokiso ee ke ya mofuta ofe?	(1)
6.2	Qoholla molathothokiso temanathothokisong ya pele o bolelang hore 'thaka tsa hae di ne di mo shapile'.	(1)
6.3	Qoholla lentswe temanathothokisong ya 3 le re hlahisetsang tlohelo.	(1)
6.4	Ke phetapheto ya mofuta ofe eo re e fumanang molathothokisong wa 1 le wa 2?	(1)
6.5	Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se fumanwang molathothokisong wa pele?	(2)
6.6	Ke sekapuo sefe se sebedisitsweng molathothokisong wa 3, mantsweng ana, '... ke Ila sa mmokotsane ...'?	(2)
6.7	Akaretsa ka mantswa a hao se bolelwang ke melathothokiso ya 13 – 14.	(2)
		[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/NOBELE

Karolong ena araba potso ya buka eo o ithutileng yona.

Haeba o kgetha ho araba mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) KAROLONG YA B, o tlameha ho kgetha mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA C. Ebang o sa etse kgetho e jwalo, o araba mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA B, teng jwale o tlameha ho araba mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) KAROLONG YA C. Sena se bolela hore qetellong ya ditaba o tlameha ho araba potso e le NNGWE ya **mofuta wa potso e telele** (ya moqoqo) le potso e le NNGWE ya mofuta wa **dipotso tse kgutshwane**.

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Hlalosa ka moo mongodi a atlehileng ka teng ho hlahisa **kgohlano** pading ena. Karabong ya hao hlalosa sesosa sa kgohlano, kgolo ya kgohlano le ka moo ditaba di fihlileng sehlohlolong/tsullung kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA****POTSO YA 8: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala seratswana sena ka tlhoko o nto araba dipotso tse se latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Ho ne ho e so fete metsotso e mekae ha lepolesa le leng le etla le lelekisa setlokotsebe se neng se leka ho phamola mokotlana wa mosadimoholo. Setlokotsebe seo se ne se hlile se siya lepolesa leo la batho. Tsietsi a re thoso, a re feela habedi, hararo, yaba o se a le ho moshana. A mo re qhau! Weso a be a se a le teng a bile a fihla a se a akgela setebele sa tsoho le letona. "Ke o jwetsitse ke tla o tshwara sarabane towel! A re ye!" "O se o sebeditse wa mphato. Setlokotsebe sena ho thwe se tshwana le sane seo re ntseng re se batla. Ke utlwile ho thwe o bolaile e mong wa bomphato ba rona hona hoseng tjena. E mong wa bomphato o nyametse, ha a no tsejwa moo a leng teng".

"Le nna ke utlwile jwalo," ke Tsietsi eo, a se a thusa wa mphato ho kganna sekebekwa, ho se isa koloing. "Hana ke tla re o seteitjheneng sefe? Ke qala ho o bona dibakeng tsena."

"Tjhee, kwana ha se kgale ke kene mosebetsing ona. Ke mane ho *station*." Ke wa mphato eo, ha ba fihla ba bula koloi, ba hlahlela sekebekwa ka morao. "Wena o ho sefe?"

- 8.1 Ke ka baka lang ha lepolesa le neng le lelekisa senokwane le ile la hloleha ho lemoha hore Tsietsi yena ha se lepolesa la nnete? (2)
- 8.2 Ke ka baka lang ha Tsietsi a ile a arabela feela ka hore o ka kwana ka '*station*' ha a ne a botswa hore o tswa seteisheneng sefe sa mapolesa? (2)

- 8.3 Ke ketso efe eo monnamoholo Ramabanta a ileng a e etsa ho tsebisa Tsietsi hore o hlohonolofaditswe ka ngwana moshanyana? (1)
- 8.4 Fana ka lebitso leo ntatemoholo Ramabanta a ileng a le reha ngwana eo wa Tsietsi le Tseleng. (1)
- 8.5 Ka mora lefu la Tseleng, Tsietsi o ile a nka ngwana a mo isa ha ntatemoholo Ramabanta. Fana ka karabo eo Tsietsi a ileng a fana ka yona ha ntatemoholo Ramabanta le mohatsae ba mmotsa hore Tseleng o kae. (1)
- 8.6 Ho ya ka wena o ka re kgohlano ya ka ntle e iponahatsang ho mophetwa wa sehlooho eo e leng Tsietsi e bakilwe ke eng? (2)
- 8.7 Ho ya ka ditaba tsa padi ena, o ka re diketsahalo tsa yona ke tsa nako ya mehleng efe? Hlalosa karabo ya hao. (2)
- 8.8 Bolela se ileng sa etswa ke Mohanuwa hoba a ikelellwe hore o se a le mmeleng mme monga ditaba o se a mo nyahladitse. (2)
- 8.9 Mohanuwa le lemulwana la hae ba ile ba bolaya Tseleng ka sehlooho nakong eo ba ntseng ba lwana morung. Ketso ena ya Mohanuwa e bile le tshusumetso efe maikutlong a Tsietsi mme e rotetsa kgohlano jwang? (2)
- 8.10 Maele a Basotho a re 'Bitso lebe ke seromo'. Bontsha ka moo maele ana a ileng a nepahala ka teng ho Mohanuwa. (2)
- 8.11 Tsietsi le Tsipane ba kile ba tshwara lepolesa le leng mme ba le hlobodisa diaparo tsa lona. Ka bokgutshwanyane ako akaretse seo lepolesa leo le ileng la se etsa ha le qeta ho lokollwa ke boTsietsi o be o bolele hore pheletso ya lona e bile efe. (2)
- 8.12 Ha Tsietsi a ne a lokela ho kena sekolo, Mmamasolomane/Mmadibakiso o ile a hana a re o sa le monyenyanane, athe ha a ne a nehwa mosebetsi o boima teng o ile a re ke motsofe o loketse ho o etsa. Hlalosa seo mongodi a batlang ho se totobatsa ka semelo sa Mmamasolomane/Mmadibakiso. (2)
- 8.13 Sena seo Mmamasolomane/Mmadibakiso a se entseng se ile sa etsa hore re bone lehlakore le leng la botho ba Kotsi leo re neng re sa le tsebe. Ke lehlakore lefe leo? (2)
- 8.14 Mohla Tsietsi a neng a ilo lata kotjane ya hae ha rangwanae, ke ka lebaka la eng ha Tsekiso a ile a tjhethjella morao ha a elellwa hore motho eo a mmulelang lemati ke Tsietsi? (2)

[25]**KAPA**

POTSO YA 9: DIEPOLLO – T SEEMA

Ho bonahala mongodi a hlokisitse Diepollo kgotso mme a mo phaphathehisa le ho mo tlatsatlatsa le thota. O ngongorehile mme o na le **kgohlano** maikutlong a hae. Bontsha kamoo Diepollo a neng a fetohile hlahlasolle ka teng ka baka la pherekano ya maikutlo le ho hloka kgotso hona. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA****POTSO YA 10: DIEPOLLO – T SEEMA**

Bala seratswana sena ka tlhoko o nto araba dipotso tse se latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

"O se ke wa makala *ausinyana*. Mosadi enwa eo re neng re tsamaya le yena o buile kidibitla ya taba ho nna ha re le mane sedibeng. Le teng o se ke wa nahana hore re ne re o seba. Ke batla ho utlwa ditaba hantle ka motho ya tsebang hantle e leng wena, ke tle ke tsebe ho o thusa. Ha ho na motho ya tla tseba taba ena, ke tjho le yena Motsokapere."

"Kidibitla ya taba? O itseng?"

"Ha se yena feela ya buang jwalo, ke ntho e melomong ya batho ba bangata motseng mona. Ke ka hoo nna ke batlang hore o mpoelle nnete."

"Motseng mona ho bueha hore o ne o le mahaheng, o entswe sethotsela ke baloi. Motsokapere a o nka a o tisa mona a tlo o etsa lekgoba la hae. Jwale he, nna ke batla o mpoelle nnete ya mmakoma. Haeno ke hokae?"

- 10.1 Ke mang eo ho thweng o entswe sethotsela ke baloi? (1)
- 10.2 Bolela lebitso la motse oo ditaba tse hlahang qotsong ena di etsahallang ho wona. (1)
- 10.3 Mophetwa eo o mo boletseng karabong ya hao ya 10.1 ka hodimo o ne a dula ha mang motseng oo? (1)
- 10.4 Bolela lebaka le entseng hore a fihle motseng ona oo o boletseng karabong ya hao e ho 10.2 ka hodimo. (2)
- 10.5 Bolela lebitso la sebaka seo mophetwa eo o mmoletseng karabong ya hao e ho 10.1 a hlahang ho sona. (1)
- 10.6 Ke taba efe eo sebui se hlahosang hore ke 'ntho e melomong ya batho ba bangata motseng mona' matsatsing ana? (2)
- 10.7 Sebui se buang temeng e qotsitsweng se re 'ke batla hore o mpoelle nnete'. Hlalosa seo e leng nnete kamoo o e tsebang. (2)

- 10.8 Ho ya ka ditaba tsa padi ee, mophetwa wa sehlooho ke mang? Hobaneng ha o re ke mophetwa wa sehlooho? (3)
- 10.9 Ho ya ka ditaba tsa padi ee, o ka re kgohlano ho mophetwa eo o mmoletseng ka hodimo potsong ya 10.8 e hlahiswa e le ya mofuta ofe? Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena.
- A E ka ntle.
B E patehileng.
C E ka hare.
D Ha ho e nepahetseng. (2)
- 10.10 Hantlente sesosa sa kgohlano pading ena ke eng? Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tsena.
- A Ho ipatla/ho batla ho tseba batswadi ba hae.
B Ho sotlwa ke Mamokele le Theko.
C Ho lakatsa ho etela Motsokapere.
D Ha ho e nepahetseng. (2)
- 10.11 Bangodi ba bang ba sebedisa thehello ya mabitso e le lewa la bona la ho aha baphetwa. Diketso tsa baphetwa ba jwalo, hangata di nyallana le mabitso a bona. Hlalosa ha kgutshwanyane kamoo mongodi a sebedisitseng lebitso lena la *Diepollo* ho paka hore Diepollo o fela a le letsholong la ho 'utulla' tseo a sa di tsebeng. (3)
- 10.12 Ho ya ka wena, botho ba Zeblon bo roteletsa jwang kgohlano pading ee? (3)
- 10.13 Diepollo o ne a se a natefetswe ke ho dula ha Motsokapere hoo a neng a se a sa nahane ho ntshetsa leeto la hae pele. Ho bonahala hore mongodi o mpa a sebedisitse ketsahalo ya boloi feela ho mo hopotsa mathata a hae. Hlalosa manollo ena e ka hodimo o itshetlehile ka taba tsa padi ena. (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 11: MME – NP Maake**

Ho bile le kamano e ikgethang dipakeng tsa Mmateboho le Mme pading ena, ho tloha mohla Mme a fihlang ha Mmateboho ho fihlela a hloka hala. Bontsha kamoo kamano ena ya Mme le Mmateboho e lebisitseng **kgohlanong** e bileng teng pakeng tsa Mmateboho le Bafokeng nakong ya lefu la Mme. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA**

POTSO YA 12: MME – NP Maake

Bala seratswana sena ka tlhoko o nto araba dipotso tse se latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Jwale kajeno ha re utlwa mme Mmateboho a bua tjena, Mme o ne a hlile a tshwarehile hampe. Hangata Mmateboho o ne a qeta letsheare lohle mona ha Lesole le Diseko, a thusa Mme ka nthwana tse ngata tseo a neng a sa kgone ho iketsetsa tsona ka baka la lefu lena le mo jang. Kajeno lena, jwalo ka ha re se re utlwile, o ne a batlile a lebala hore o tshwanetse ho ya bona Mme. Maoba mona o ne a ile a re ho yena: "Ho ka ba jwang ha o ka tla dula le nna lapeng Mme, hore ke kgone ho o hlokomela hantle?"

A bona motho a tona mahlo a re, "Tjhee, ke dutse hantle mona ha kgaitse diao, ha ke rate ho ya o sitisa ha hao."

- 12.1 Kgaitse di ya Mmateboho ke mang? (1)
- 12.2 Monna wa Mmateboho yena ke mang? (1)
- 12.3 Bolela mabitso a bana ba Mmateboho. (2)
- 12.4 Lebitso la Mmateboho la bongwanana ke mang? (1)
- 12.5 Hlalosa hakgutshwanyane maemo a bophelo a lelapa la ha Mmateboho ho ya kamoo mongodi a ileng a re tsebisa ona tlhekelong ya padi ena. (2)
- 12.6 Hlalosa maikutlo a Mmateboho mohla a neng a qala ho kopana le Mme kgetlo la pele. (2)
- 12.7 Ho ya ka ditaba tsa sengolwa sena, mophetwa wa sehlooho ke ... Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena. (2)
- A Mme
B Mmateboho
C Diseko
D Thollo Mofokeng
- 12.8 Ho ya ka ditaba tsa sengolwa sena, sebaka/tikoloho eo diketsahalo di etsahallang ho yona ke ... Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena. (2)
- A Matatiele
B Metse ya Sebokeng
C Metseng ya Soweto
D Di fosahetse kaofela
- 12.9 Ho ya ka kutlwisiso ya hao hlalosa kamano ya Thollo Mofokeng le Mme. (2)
- 12.10 Hlahisa mabaka a MABEDI, ho ya ka kutlwisiso ya hao ya ditaba tsa padi ena, a entseng hore Mme a nke qeto ya ho se amohele memo ya ho ya dula ha Mmateboho. (4)

- 12.11 Pheta hakgutshwanyane kgohlano e ileng ya hlahiswa ke lefu la Mme lapeng la Mofokeng. (2)
- 12.12 Na boitshwaro ba Mme bo a kgolweha, hore o tlile mona Kgauteng ho tla batla monna wa hae, e re a se a mo fumane e be o ikgakanya le yena ho isa lefung? Tshehetsa maikutlo a hao. (2)
- 12.13 Na ebe bophelo ba Mme bo qholotsa qenehelo ho wena? Hlalosa maikutlo a hao. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Haeba o ile wa kgetha ho araba mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA C. Athe haeba ha o a ka wa etsa jwalo, o arabile mofuta wa **dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) KAROLONG YA C. Sena se bolela hore qetellong ya ditaba o tlameha hore o be o arabile potso e le NNGWE ya **mofuta wa potso e telele** (ya moqoqo) le potso e le NNGWE ya **mofuta wa dipotso tse kgutshwane** KAROLONG YA B le KAROLO YA C.

POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi***Sekgobo sa Tshifanalehata – J Radebe***

Tlhekelong ke moo mongodi a re tsebisang dibapadi, kamano ya tsona, maemo a ditaba, tikoloho le nako mmoho le kgohlano. Qaqisa kamoo mongodi a atlehileng kateng ho hlekela ditaba tsa hae le ho re hlaisetsa kgohlano tshwantshisong ena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450.

[25]**KAPA****POTSO YA 14: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**

Bala seratswana sena se latelang ka tlhoko, e be o araba dipotso tse se latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa terama kaofela.

Ha se boya ba ntja

(Ke thapama, haufi le molatswana o phallang. Lesodi o dutse moo a le mong, mme o ferekane.)

Lesodi: Moya wa ka o farasitse ha bohloko. Ke ikutlwa ke bile ke fokola, mangole a a kgwehla. E, ekare ke yona kgutsana e se nang beng. E, ntate. Bohale ba ntate bo mpehile tsietsing haele mona ke tlameha ho tobana le yena ka taba ena. Ke bile ke nahana ka tsela e nngwe. Eya bo, ke tla tlameha ho buisana le malome, yena a mpe a nkele ho ntate le mme. Kgasiane. Kgasiane o hapile pelo ya ka. Ke lokela ho raha moritshwana, mme bothata ba ka ke yena ntate. E, ha ke tloha mona ke ya ho malome; o tlameha ho nthusa. E re ke hle ke ye.

(Ke ka phirimana ka tlong ha Pela. Pela ho bonahala a halefile. O ntse a kgarumaka mohatsae, Maleshwane.)

Pela: Suthisa dijo tsena pela ka mona Maleshwane! Di tlose!

Maleshwane: Empa ntate molato keng ha o sa thaba tjena kajeno esale o fihlile moo.

Pela:	O mpotsang Maleshwane? Ke potso e jwang yona eo?
Maleshwane:	Kgalefo ena ya hao ntle le mabaka ao ke a tsebang, e nkgathatsa matla, ntate. Phunya seso se tswe boladu hle Mofokeng.
Pela:	O tlo o mmamele hantle Maleshwane! O a nkutlwa? Na o bona e le bophelo bo lokileng boo boo re bo phelang?
Maleshwane:	Erekaha o sa tobe taba, o ntse o potolohaka, e, bo lokile!
Pela:	Bona mona mosadi, ha ke lekane le wena ka tlong ka mona, haeba etlare ha ke buisana le wena hantle ebe o a nkgepholaka, o a utlwa?
Maleshwane:	Ha e le wena o qalang ka ho kgepholaka, o sa mpotse taba tsa lapa la hao hantle, ke reng? Bua taba ya hao ntate Pela, o tlohele ho sumaka tjena!
Pela:	Maleshwane, Lesodi o kae hona tjee? O kae moshanyana eo?

- 14.1 Sebapadi sa sehlooho tshwantshisong ena ke mang? (1)
- 14.2 Sebapadi seo o se boletseng ka hodimo se amana jwang le Maleshwane? (1)
- 14.3 Kgasiene yena ke mang? (1)
- 14.4 Ho ya ka ditaba tsa tshwantshiso ee, sesosa sa kgohlano ke sefe? (2)
- 14.5 Nehelana ka mofuta wa kgohlano o totobatswang boipuisong bo hlahisitsweng qotsong e ka hodimo. (2)
- 14.6 Ha kgohlano ya maikutlo ho Lesodi e ntse e hola, e ile ya qhapaletsa le dibapadi tse ding tse ka thoko. Bolela lebitso la sebapadi se le seng ho tse qhapaletsweng ke madi ha kgohlano e hola. (2)
- 14.7 Bolela hore maikutlo a Pela a ne a ferekangwa ke eng hakaale. (2)
- 14.8 Hlalosa nako, ho ya ka tshwantshiso ena, eo diketsahalo di etsahalang ka yona o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- 14.9 Ka mantswe a hao bolela se tshwanang maikutlong a Lesodi le a Pela ho ya ka tlhekelo ya tshwantshiso ena. (2)
- 14.10 Hlalosa tikoloho e totobatswang tshwantshisong ena ho ya ka bophelo ba dibapadi tsa yona. (2)
- 14.11 Ka mantswe a hao akaretsa kamoo sehlooho sa tshwantshiso ena, 'Ha se boya ba ntja' se amanang le ditaba tsa tshwantshiso ena ka teng. (2)

- 14.12 Pela o halefisitswe ke ho tsamaya le masiu ha Lesodi. Na ke tshwanelo hore ebe Pela o halefiswa ke bosiyi ba mohlankana ya dilemong tsa ho nyala jwalo ka Lesodi? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 14.13 Na Kgasiane o entse hantle ka ho bolella Lesodi nnete mabapi le ho boela morao ha hae? Hlalosa karabo ya hao. (3)
[25]

KAPA**POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Tlhekelong ke moo mongodi o re tsebisang dibapadi tsa sehlooho, kamano ya tsona, sesosa sa kgohlano, maemo a ditaba, tikoloho le nako. Qaqisa kamoo mongodi a atlehileng kateng ho sebedisa dintlha tse boletsweng ka hodimo tlhekelong ya hae. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a ka bang 400 – 450. [25]

KAPA**POTSO YA 16: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala seratswana sena ka tlhoko o nto araba dipotso tse se latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Pitso:	Ke ne ke botsa hore na ha e le moo Molefi a se a kwenehetse Montsheng ebe re lokela ho etsa jwang?
Kgolwane:	Molao wa Sesotho o hlakile hodima taba e tshwanang le ena. Seo re lokelang ho se etsa ke ho ya behela ba boMontsheng taba ena ka potlako. Ka mora hoba re ba behele yona, re tla lokela ho ntsha kgomo; e leng tefo ya ho senya lebitso la Montsheng.
Pitso:	Ako tlohele ho nna o itshela ka dikgapha mohatsaka. Tseba hore bohloko boo o bo utlwileng le nna ke bo utlwile. Feela hoo e leng taba ke ho re ngwanamahanaojwetswa o ye a utlwe ka leqeba ho opa. Ako bone sehloho seo a iketsetsang sona sa ho re a kwenehele ngwanana ya tswang lelapeng le seriti, ya bileng a tsebang mosebetsi. Ka nnete ha ke tsebe hore na Molefi o batla eng. Montsheng ke ngwanana ya matla eo re bileng re mo tsebang ka botlalo hobane o holela mahlong a rona. Meaparo ya hae le yona e a amoheleha hobane o apara mese e kgahlolang tlhafu. Athe ha e le bana bao ho thweng ba rutehile bona, ba apara tse mona tse bonaletsang, tseo bongata ba tsona di fihlang ka hodima lengole. Hape ba tena marikgwe ao o tla fumana a tswapetse moo a sa tshwanelang ho tswapela. Ha ba bua le motho e moholo e ka ka ba bua le thaka bona. Ke ho re o tla fumana ba se na ditlhong tsa ho re ba phehe kgobe le motho e moholo. Ruri bana bao ho thweng ba rutehile ba ka o makatsa hobane motho wa bona ha a dula setulong, o tla fumana a hlabile foho, mme dirotswana tsena di le ka ntle kaofela ha tsona. Sware, seo motho a lokelang ho se sheba ke sefe ha a lokela ho nyala? Thuto kapa lerato?

- 16.1 Tikoloho ke lentswe le akaretsang sebaka seo baphetwa ba tshwantshiso ba phelang ho sona. Bolela sebaka seo boPitso ba phelang ho sona. (1)
- 16.2 Molefi o ne a se a ntse a utlwana le kgarebe e nngwe ha a ne a kwenehela Montsheng. Bolela lebitso la kgarebe ena ya hae e ntjha. (1)
- 16.3 Ka mora hore Molefi a dube thankga le kgarebe ena eo o e boletseng ka hodimo (ho 16.2), o ile a nyala morwetsana e mong. O ile a qetella a nyetse mang? (1)
- 16.4 Ho ya ka Molefi, phapano e kgolo e teng dipakeng tsa Montsheng le kgarebe ena ya hae e ntjha ke efe? (2)
- 16.5 Kgohlano ha e ntse e hola e qhapaletsa le dibapadi tse ding tse ka thoko. Bolela lebitso la sebakadi se le seng lelapeng la habo Molefi, kante ho Pitso, seo o bonang se qhapaletswa ke madi le sona. (1)
- 16.6 Molefi ke sebakadi sa sehlooho tshwantshisong ena, mme ke molwantshuwa. Bolela lebitso la sebakadi seo e leng molwantshi wa hae. (1)
- 16.7 Hlalosa hakgutshwane kamoo ketso ena ya Molefi ya ho kwenehela Montsheng e hodisang kgohlano ka teng. (3)
- 16.8 Hlalosa ka mantswe a hao seo mongodi a le kang ho re kgodisa sona mabapi le mekgwa (boitshwaro) ya banana ba Mafotholeng, ho latela kamoo Pitso a hlalolang Montsheng temeng eo o sa tswa e bala. (2)
- 16.9 Hoba Mapetla a ikane hore o tla dubisa Molefi thankga bophelong ba hae bohle, re kopana le Molefi ka mora moo a se a kwenehela Montsheng. Hlalosa kamano eo o e bonang dipakeng tsa ketsahalo tsena tse pedi. (2)
- 16.10 Ha mongodi a re tsebisa dibapadi tlhekelong ya tshwantshiso ena, re ka re Mapetla o hlaliswa e le motho ya jwang? Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tsena:
- A Ya mosa haholo.
B Ya lefufa.
C Ya sebetse.
D Ya tletseng kgotso. (1)
- 16.11 Mongodi o hlalisa Montsheng le Dipuo ba tshwana ka ho hong ho itseng ho mabapi le maemo a thuto a bona. Hlalosa seo ba tshwanang ka sona. (2)
- 16.12 Karabo ya hao e ka hodimo e re elelliswa leeme le kgethollo eo Montsheng le Dipuo ba phediswang tlasa yona. Hlalosa leeme le kgethollo tseo o di elellwang. (2)

16.13 Ka mantswe ana a Pitso a reng, 'ngwana mahanaojwetswa o ye a utlwe ka leqeba ho opa', mongodi o re tjobela pele (hlahisetsa) diketsahalong tseo e le hona di tla etsahala ka mora puisano ena, ho realo moithuti e mong.

Dumellana kapa o hanane le maikutlo a moithuti enwa ka mabaka, o itshetlehe ka diketsahalo tsa tshwantshiso ena. (4)

16.14 Kgolwane ke se seng sa dibapadi tse hlahellang qotsong e ka hodimo. Molefi o amana jwang le Kgolwane? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80